

Quaderns

UVcoopèració

Nº2

PROJECTES
DE COOPERACIÓ AL
DESENVOLUPAMENT
DE LA UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

525
anys

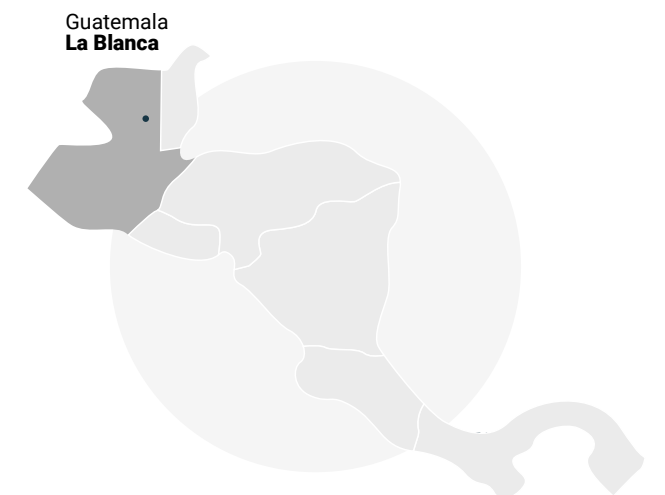
1499 - 2024

UNIVERSITAT
DE VALÈNCIA

Enfortiment
comunitari per a la
creació d'alternatives
sostenibles al
desenvolupament del
llogaret La Blanca
(Guatemala).

Fase IV. Turisme cultural sostenible a La Blanca: passat arqueològic i present comunitari

CRISTINA VIDAL LORENZO

És Doctora en Geografia i Història per la Universitat Complutense de Madrid i Catedrática del Departament d'Història de l'Art de la Universitat de València, sent la seva principal línia de recerca l'estudi de la cultura maia.

A les seves activitats de recerca en l'àrea maia ha incorporat sempre accions de cooperació al desenvolupament amb les comunitats locals a través de la direcció de nombrosos projectes finançats per l'Agència Espanyola de Cooperació Internacional per al Desenvolupament (AECID) i la Universitat de València, amb especial èmfasi en programes per a promoure la igualtat de gènere i contribuir a erradicar la discriminació que sofreixen les dones. Entre els anys 2004 i 2019 va dirigir el Projecte La Blanca (Petén, Guatemala), un projecte interuniversitari de posada en valor del patrimoni arqueològic maia i de desenvolupament amb les comunitats de l'entorn, pel qual l'any 2013 va rebre el premi *Best Practices in Site Preservation* atorgat pel Archaeological Institute of America i ens explica a continuació.

Aquest projecte es va plantejar amb l'objectiu de millorar la qualitat de vida dels habitants del llogaret La Blanca (Petén, Guatemala), mitjançant la integració d'aquesta població en el circuit de visita turística del veí lloc arqueològic, una antiga ciutat maia amb un excepcional patrimoni cultural, recentment excavada i posada en valor.

Amb aquesta finalitat, es van plantejar una sèrie d'accions destinades a l'habilitació d'un turisme cultural i natural sostenible al llogaret, a la creació de la infraestructura necessària per a rebre els visitants i a la capacitat dels seus habitants per a assumir aquestes tasques susceptibles de revitalitzar el seu sistema econòmic.

ANTECEDENTS

El projecte "Enfortiment comunitari per a la creació d'alternatives sostenibles al desenvolupament del llogaret La Blanca (Guatemala). Fase IV. Turisme cultural sostenible a La Blanca: passat arqueològic i present comunitari" va suposar la culminació d'una sèrie d'accions de desenvolupament que es van dur a terme en quatre fases, durant el període 2012-2023. Totes les fases han estat beneficiàries de les convocatòries de projectes de cooperació al desenvolupament de la Universitat de València (convocatòries III, IV, V i VI) i s'insereixen en el marc del projecte La Blanca. Aquest projecte de recerca arqueològica es va desenvolupar de manera ininterrompuda entre 2004 i 2019 al departament guatemalenc de Petén, bressol de la civilització maia. Des que va començar, va ser concebut des d'una aproximació holística en combinar la recerca científica i la posada en valor del patrimoni cultural de la ciutat maia de La Blanca amb el desenvolupament econòmic i d'oportunitats d'educació per a les comunitats de l'entorn, especialment el llogaret d'igual nom (Vidal, 2020:74-78).

Les tres primeres fases d'aquest projecte de cooperació al desenvolupament es van centrar en la creació de senderes i la museïtzació a l'aire lliure de tot el lloc arqueològic, adequant-lo per a la visita pública, així com en la impartició de tallers i capacitacions als habitants de l'entorn, dones i homes, amb el propòsit que pogueren formar-se com a guies de turisme o amfitrions comunitaris. Per fer-

ho, es va comptar amb el suport del **Centro Universitario de Petén** (CUDEP-USAC), l'**Instituto Guatemalteco de Turismo** (INGUAT) i l'Associació Balam-ONG. La implicació de tot el grup de beneficiaris en aquestes activitats els va portar a plantejar la necessitat de crear una associació, a través de la qual canalitzar els diferents serveis d'atenció als visitants, nacionals i estrangers, que haurien d'arribar a La Blanca des d'aleshores, una vegada ja acabades les excavacions arqueològiques l'any 2019.

Malauradament, als pocs mesos l'activitat turística es va veure totalment interrompuda a causa de la situació de pandèmia mundial, una situació que es va prolongar fins a l'any 2022. En aquest sentit, és de valorar que prevalguera una actitud resilient i que finalment s'aconseguira crear l'Asociación para el Desarrollo Comunitario integral de la Aldea La Blanca (ADINAB), amb l'objectiu principal de promoure el desenvolupament integral del llogaret i millorar així la qualitat de vida dels seus habitants, cosa que va facilitar en gran manera la posada en marxa de l'última fase d'aquest projecte (fase IV).

EL LLOC ARQUEOLÒGIC I EL LLOGARET LA BLANCA

La Blanca és un antic assentament urbà maia situat a la vall del riu Mopán, en un emplaçament estratègic per la seua proximitat a les actives xarxes de comerç que en l'antiguitat recorrien a través dels rius d'aquesta regió

OBJECTIUS DEL PROJECTE I PRINCIPALS RESULTATS OBTINGUTS

Amb el propòsit de continuar fent costat a la comunitat de La Blanca en aquelles accions relacionades amb la promoció de la visita turística al lloc arqueològic, incloent en aquest circuit també al llogaret, es va plantejar la quarta fase del projecte titulada: "Turisme cultural sostenible a La Blanca: passat arqueològic i

present comunitari". Un projecte destinat, en aquesta ocasió, a promoure accions de desenvolupament al llogaret i el seu entorn, com una continuïtat de les anteriors intervencions compromeses amb el desenvolupament sostenible promogudes per la Universitat de València al veí lloc arqueològic.

Una vegada tingudes en compte les necessitats transmeses pel soci local (l'Associació Balam-ONG) i els representants de la població destinatària (ADINAB), es van fixar els OBJECTIUS ESPECÍFICS SEGÜENTS:

OE1.

Habilitar un turisme natural i cultural sostenible a la comunitat de La Blanca.

OE2.

Dissenyar i implementar els circuits de turisme cultural i natural sostenible de la comunitat.

OE3.

Habilitar i equipar un establiment per a la preparació d'aliments que done servei als turistes que arriben al llogaret després del seu pas pel lloc arqueològic de La Blanca.

OE4.

Enfortir la comunitat de La Blanca mitjançant activitats formatives orientades al coneixement, la gestió i la difusió del patrimoni cultural i natural del lloc arqueològic i del llogaret.

Dins del pla de treball, es van definir les diverses activitats, 19 en total, necessàries per a aconseguir els RESULTATS PREVISTOS, que són aquests:

R1. Integrar el llogaret La Blanca en els circuits de turisme cultural sostenible del Departament de Petén, com a iniciativa pilot de reforç al turisme arqueològic regional i amb capacitat de contribuir al benestar i desenvolupament comunitari.

R2. Definir, descriure i senyalitzar els potencials patrimonials del llogaret La Blanca.

R3. Reforçar l'economia familiar d'algunes de les famílies més desfavorides del llogaret La Blanca mitjançant activitats culinàries liderades per dones i homes de la comunitat, dutes a terme en un establiment equipat per a la preparació d'aliments que necessiten ser enforats.

R4. Aconseguir la participació activa i significativa d'algunes famílies del llogaret La Blanca en les activitats de gestió, coneixement i difusió del seu patrimoni cultural i natural, dissenyades i implementades pel projecte.

REFLEXIONS FINALS

Totes les activitats dissenyades per a aquest projecte s'orientaven a la promoció i protecció dels drets humans, enfortint-los amb la incorporació de l'enfocament de gènere, amb la finalitat de corregir les pràctiques discriminatòries i l'injust repartiment del poder que obstaculitza el progrés material de desenvolupament. Es pretenia, per tant, que els resultats d'aquestes activitats, dirigides a homes i dones per igual, es reflectiren en una distribució equitativa

dels poders i els seus espais de participació, compensant així els desavantatges històrics i socials patits pel col·lectiu de dones del llogaret La Blanca.

Encara que s'han fet alguns avanços significatius per a aconseguir l'apoderament d'aquest col·lectiu, som conscients del llarg camí que encara falta per recórrer per a assolir una veritable situació d'equitat. Perquè, tot i que les dones de La Blanca i d'altres poblacions de la

zona contribueixen activament en el desenvolupament socioeconòmic de les seues famílies i comunitats, el seu treball amb prou feines és reconegut. Això és degut a les asimetries de gènere encara existents, les quals les han limitat, i fins i tot impossibilitat, l'accés a l'educació, el crèdit, la terra i l'autoritat en la presa de decisions. Per això, cal continuar impulsant accions de desenvolupament dirigides a solucionar aquesta acusada bretxa de gènere.

Personal capacitad com a guies de turisme i amfitrió comunitari en un dels temples piramidals de La Blanca, durant la celebració de l'acte de lliurament oficial dels treballs arqueològics a les autoritats guatemalenes. (©Projecte La Blanca 2019).

Accés al Grup Sud de La Blanca a través de la sendera interpretativa (III Convocatòria de projectes de cooperació al desenvolupament de la Universitat de València, 2012).

Vista del llogaret La Blanca i pobladors del lloc rentant la roba i refrescant-se en la llacuna (©Projecte La Blanca 2004).

fluvial del nord de Guatemala. La monumentalitat i qualitat de l'arquitectura de La Blanca, única en tota l'àrea, segurament és deguda als beneficis proporcionats per aquesta activitat comercial, que va assolir la seua major esplendor al segle VIII dC. Entre els conjunts edilicis més rellevants destaca l'Acròpoli, que ocupa la part central de l'urbs, al sud de la Gran Plaça Nord. Els palaus que conformen el quadrangle de l'Acròpoli tenen unes dimensions colossals, amb estances de gran amplitud que tenen les parets decorades amb nombrosos grafitos de gran interès artístic. Al Palau d'Orient (6J1), s'ha documentat la volta de major amplària de les que es coneixen a l'àrea maia. És a dir, aquest lloc arqueològic posseeix algunes singularitats que el fan únic, per això la conveniència d'haver-lo posat en valor (Muñoz i Vidal, 2014; Vidal i Muñoz, 2017).

El jaciment de La Blanca el va començar a excavar i consolidar l'any 2004 l'equip interuniversitari de les universitats de València, Politècnica de València i San Carlos de Guatemala, i, com hem dit, en l'actualitat el lloc ja està adequat per a la visita pública. Disposa

d'un centre d'interpretació per a acollir i orientar a les persones visitants, del qual parteix una sendera interpretativa. El recorregut per la sendera permet, a més, descobrir més de 70 espècies d'ocells i fauna major, així com nombroses espècies d'arbres i flora silvestre, de gran importància econòmica, medicinal i alimentosa, tant en temps prehistòrics com avui dia (Vidal i Muñoz, 2023).

La població més pròxima a aquest lloc arqueològic, a menys de 2 km de distància, es diu també La Blanca i posseeix importants atractius naturals. En destaquen el rierol Sal-sipuedes i una enorme llacuna que presideix el centre de la comunitat i que projecta una imatge de gran bellesa i serenitat que la doten d'un especial atractiu.

Al seu entorn es poden admirar grans extensions de camps de cultiu i zones de pastura per al bestiar, així com zones boscoses on es pot trobar la fauna autòctona. Té dues escoles, un centre de salut i diversos temples religiosos. Els seus habitatges tradicionals estan construïts amb materials autòctons i naturals, com la fusta i la palma.

Cristina Vidal ens explica el projecte de cooperació de La Blanca a Guatemala.

TURISME CULTURAL SOSTENIBLE A LA BLANCA:
PASSAT ARQUEOLÒGIC I PRESENT COMUNITARI